

Statistická síla

- ❑ princip testování hypotéz (opakování)
  - ❑ chyby I. a II. druhu
  - ❑ statistická síla
  - ❑ požadovaná velikost výběru
-

Statistická síla

- pravděpodobnost, že zamítneme nulovou hypotézu, která neplatí
  - tj. že najdeme (statisticky významný) rozdíl, když tento rozdíl existuje
-

Statistická síla

- **příklad:** srovnáváme účinnost léčby úzkostných poruch
  - dva typy léčby – farmakoterapie (A) a psychoterapie (B)
-

Testování hypotéz

- náhodně vybereme z populace pacientů s úzkostnou poruchou vzorek pacientů
  - náhodně zvolená polovina z nich se podrobí farmakoterapii, druhá polovina psychoterapii
  - po léčbě změříme u obou skupin standardizovaným nástrojem míru úzkosti
-

Testování hypotéz

- jaká bude nulová hypotéza v této studii?
  - **nulová hypotéza:** průměrná míra úzkosti u pacientů s terapií A je stejná jako průměrná míra úzkosti u pacientů s terapií B
  - $\mu_A = \mu_B$
-

Testování hypotéz

- pro porovnání průměrů vzorku A a B můžeme použít t-test (pro nezávislé výběry)

- $$t = \frac{\bar{x}_A - \bar{x}_B}{\sqrt{\frac{s_A^2}{N_A} + \frac{s_B^2}{N_B}}}$$

- hodnotu t vyhledáme v tabulkách t-rozdělení (pro příslušný počet stupňů volnosti)
-

Testování hypotéz

- pokud se t blíží nule (tj. mezi průměry vzorků A a B není velký rozdíl), pak nezamítneme nulovou hypotézu
  - pokud je t od nuly vzdáleno, pak nulovou hypotézu zamítneme a vyvodíme, že populační průměry se liší
-

Testování hypotéz

- jaké mohou být výsledky testování hypotéz?
-

Testování hypotézy

<i>skutečnost</i> →	nulová hypotéza platí	nulová hypotéza neplatí
<i>rozhodnutí</i> ↓		
zamítneme nulovou hypotézu	chyba I. druhu	správné rozhodnutí
nezamítneme nulovou hypotézu	správné rozhodnutí	chyba II. druhu

---

Testování hypotéz

- předpokládejme, že nulová hypotéza platí (tj. účinnost farmakoterapie a psychoterapie je stejná)
  - 2 možnosti:
    - průměry vzorku A a B jsou velice podobné – t je blízké nule a tak **správně** nezamítneme nulovou hypotézu
    - nebo se průměry vzorku A a B liší v takové míře, že se dopustíme chyby I. druhu
-

Chyba I. druhu

- je možné (i když málo pravděpodobné), že vzorky z populací o stejném průměru mohou mít velice rozdílné průměry
  - v tomto případě bychom nulovou hypotézu zamítli nesprávně a vyvodili, že průměry populací A a B jsou odlišné
-

Chyba I. druhu

- pravděpodobnost takové chyby se označuje hladina významnosti (α)
  - její úroveň stanovuje výzkumník (velice často na 5%, příp. 1%)
  - jde vlastně o pravděpodobnost, že získáme tuto hodnotu **t** (=rozdíl mezi průměry vzorků), pokud by nulová hypotéza platila
-

Testování hypotéz

- předpokládejme, že nulová hypotéza **neplatí**, terapie A není stejně účinná jako terapie B (tj. je rozdíl v míře úzkosti u pacientů z populace A a B)
  - opět dvě možnosti
    - najdeme rozdíly mezi průměry vzorků
      - **t** je dostatečně velké a nulovou hypotézu tak správně zamítneme
    - mezi průměry vzorků není dostatečně velký rozdíl a dopustíme se chyby II. druhu
-

Testování hypotézy

<i>skutečnost</i> →	nulová hypotéza platí	nulová hypotéza neplatí
<i>rozhodnutí</i> ↓		
zamítneme nulovou hypotézu	chyba I. druhu	správné rozhodnutí
nezamítneme nulovou hypotézu	správné rozhodnutí	chyba II. druhu

---

Chyba II. druhu

- průměry populace se liší, ale přesto se může stát, že průměry vzorků budou podobné
  - v tom případě **nesprávně nezamítneme** nulovou hypotézu a vyvodíme, že terapie jsou podobně účinné
  - pravděpodobnost této chyby se označuje β
-

Testování hypotézy

<i>skutečnost</i> →	nulová hypotéza platí	nulová hypotéza neplatí
<i>rozhodnutí</i> ↓		
zamítneme nulovou hypotézu	chyba I. druhu (α)	správné rozhodnutí ($1-\beta$)
nezamítneme nulovou hypotézu	správné rozhodnutí ($1-\alpha$)	chyba II. druhu (β)

Statistická síla

- pravděpodobnost, že správně zamítneme nulovou hypotézu, která neplatí, je rovna $1 - \beta$
  - jde o tzv. **sílu testu** (power) – **schopnost zachytit rozdíl, který existuje**
  - cílem je dosáhnout síly >0.8 nebo 0.9
-

Statistická síla

- 4 faktory jsou při testování hypotéz vzájemně provázány:
    - hladina významnosti
    - síla testu
    - velikost účinku
    - rozsah výběrového souboru
  - pokud známe 3 z nich, dá se vypočítat zbylý parametr
-

Hladina významnosti

- čím přísněji ji stanovíme (např. 0,1%), tím nižší síla testu
-

Velikost vzorku

- s větším vzorkem máme větší pravděpodobnost, že existující rozdíl zachytíme
-

Velikost účinku

- čím je rozdíl mezi populačními průměry větší, tím je větší pravděpodobnost, že najdeme i rozdíl mezi průměry vzorků
  - proto nejmenší rozdíl, po kterém má smysl pátrat, je ten, který je ještě klinicky významný
  - vychází i z podstaty problému - pokud porovnáváme např. lék s placebem, můžeme očekávat větší rozdíl účinku než při porovnání dvou léků
-

Požadovaná velikost výběru

- jedním z účelů analýzy statistické síly je určení, **jak velký musí být náš vzorek**, abychom měli dostatečnou pravděpodobnost, že zachytíme předpokládaný rozdíl
  - je ovšem možné i zpětně posoudit sílu našeho testování poté, co byl výzkum proveden (příp. při metaanalýzách)
-

Požadovaná velikost výběru

- ❑ nejprve se musíme rozhodnout, jaký **nejmenší rozdíl** je ještě **klinicky významný**
  - ❑ často se používá Cohenův koeficient účinku d
  - ❑ označuje se jako tzv. **effect size** – velikost účinku
  - ❑ jde např. o **standardizovaný rozdíl průměrů** (vzhledem ke směrodatné odchylce) nebo korelaci mezi nezávislou a závislou proměnnou (pak se označuje r)
-

Požadovaná velikost výběru

- podle Cohena je
    - $d < 0.20$ malý účinek ($r=0.10$)
    - $d = 0.50$ střední ($r=0.243$)
    - $d > 0.80$ velký ($r=0.371$)
    - závisí ale i na kontextu
-

Požadovaná velikost výběru

- dále musíme odhadnout variabilitu znaku v populaci (σ) – z předchozích výzkumů, pilotní studie atd.
  - pak stanovit hladinu významnosti (obvykle 5%)
  - a nakonec sílu testu – tj. jakou chceme mít pravděpodobnost, že pokud rozdíl existuje, tak ho prokážeme? (ideálně min. 80%)
-

Požadovaná velikost výběru

- pro různé statistické testy se požadovaná velikost vzorku počítá různě
  - existují speciální počítačové programy, statistické software mají obvykle v pokročilejších modulech tyto výpočty zabudovány
  - je možné provést i ruční výpočet (s pomocí tabulky pro hodnoty δ)
-

Požadovaná velikost výběru

- **příklad:** pro studii srovnávání účinnosti terapií úzkostných poruch chceme vypočítat potřebnou velikost výběru
  - velikost účinku: jednu metodu terapie bychom upřednostnili před druhou, pokud by rozdíl v testu úzkosti byl nejméně 5 bodů
  - směrodatná odchylka pro test úzkosti je 10 bodů
-

Požadovaná velikost výběru

- ❑ velikost účinku je pro naši studii
 $d = 5/10 = 0.5$
  - ❑ hladina významnosti $\alpha = 0.05$
  - ❑ chceme dosáhnout síly testu 0.80
-

Požadovaná velikost výběru

□ vzorec pro test porovnávající dva průměry ze stejně velkých výběrů:

□ $N = 2(\delta/d)^2$

Požadovaná velikost výběru

□ $N = 2(\delta/d)^2$

□ δ najdeme v tabulce (hledáme δ pro sílu testu 0.80 a $\alpha = 0.05$)

■ $\delta = 2.80$

□ $N = 2(2.8/0.5)^2 = 2(5,6)^2$

□ $N = 62.72$

Požadovaná velikost výběru

- požadovaná velikost výběru je asi 63 v každé skupině, tj. celkem **126 osob**
-

Síla již provedeného testu

- obdobně můžeme spočítat sílu již provedeného testování – kdy víme, jaká byla velikost výběru
  - kdyby byl v našem příkladu počet osob v jedné skupině 25, jaká by byla síla testu?
-

Síla již provedeného testu

$$\square N = 2(\delta/d)^2$$

$$\square \delta = d \sqrt{N/2}$$

$$\square \delta = 0,5 \sqrt{25/2}$$

$$\square \delta = 0,5 (3,54) = \mathbf{1,77}$$

$\square$ pro $\delta = 1.77$ a $\alpha = 0,05$ je síla testu asi **0,43**

Síla již provedeného testu

- při $N=50$ (v každé skupině 25) bychom měli pouze 43% pravděpodobnost, že najdeme rozdíl, kdyby skutečně existoval
-

Požadovaná velikost výběru pro sílu testu >0.80 a 5% hladinu významnosti

<i>velikost účinku</i>	<i>d</i>	<i>jedno- výběrový t-test</i>	<i>dvouvýběrový (nezávislý) t-test</i>
malý	,20	196	784
střední	,50	32	126
velký	,80	13	49

Analýza síly testu ve výzkumné zprávě

- podle Cohenovy analýzy empirických studií z oblasti psychologie (z roku 1972) – průměrná síla testu byla jen 0,48
  - jen malý počet studií obsahuje údaje o síle testu – postupně je však mezinárodní časopisy vyžadují
  - Cohen zdůrazňuje význam určení alternativní hypotézy
-

Literatura

- Hendl: kapitola 11
  - Hendl – str. 407, tabulka 11.2
-